

Natte overstromingsvlakte ontbrekende schakel in rivierengebied



Tijdelijke natte overstromingsvlakten vormen nog een belangrijke ontbrekende schakel in het rivierenlandschap. In het voorjaar en begin van de zomer levert dit systeem met een tijdelijk hoge productie aan biomassa een belangrijke bijdrage aan het voedselweb van het rivierenecosysteem. Op verschillende plekken in Nederland zijn kansen om deze vlaktes te herstellen.

► RELEVANTIE VOOR BELEID

Essentieel onderdeel riviernatuur

In het kader van onder andere het programma Ruimte voor de Rivier is afgelopen twintig jaar veel riviernatuur hersteld. Voor veel soorten gelden natte overstromingsvlaktes echter nog als een missend, essentieel onderdeel van het rivierecosysteem. Herstel van deze vlaktes past ook in geldend beleid. In het Natura 2000-beheerplan Rijntakken is het instandhoudingsdoel 'plas-dras' opgenomen waarvan 100 hectare moeten worden aangelegd. Plas-dras is in dit geval hetzelfde als een tijdelijke natte overstromingsvlakte. Daarnaast zijn opgaven vanuit het Deltaprogramma, KRW en PAGW deels met de aanleg van dit soort milieus in te vullen.

In deze wateren ontstaat in het voorjaar een tijdelijke explosie van leven.

► WAT IS HET PROBLEEM?

Water wordt zo snel mogelijk afgevoerd

Langs natuurlijke rivieren liggen vlaktes waar na een hoogwater nog maanden water achterblijft. In het voorjaar ontstaat juist in deze ondiepe wateren een tijdelijke explosie van leven: binnen korte tijd vind je er heel veel algen en kleine ongewervelden die de basis vormen voor het voedselweb. Tegen de zomer drogen de vlaktes weer op, maar in de tussentijd hebben ze een bijzondere bijdrage geleverd aan het leven in en langs de rivieren.

Ook in Nederland traden de rivieren in de winter ooit – voor de bedijking - ver buiten hun oevers. Een groot deel van de Betuwe was een overstromingsvlakte van Rijn en Waal, maar nu komt het natuurtje vrijwel nergens meer voor. In uiterwaarden waar het water 's winters wel komt, wordt het water na een hoogwater zo snel mogelijk afgevoerd. Door alle ingrepen resteert nog maar 0,1 % van de oorspronkelijke oppervlakte natte overstromingsgraslanden.

► WAT IS ONDERZOCHT?

Kunnen natte overstromingsvlaktes terugkeren?

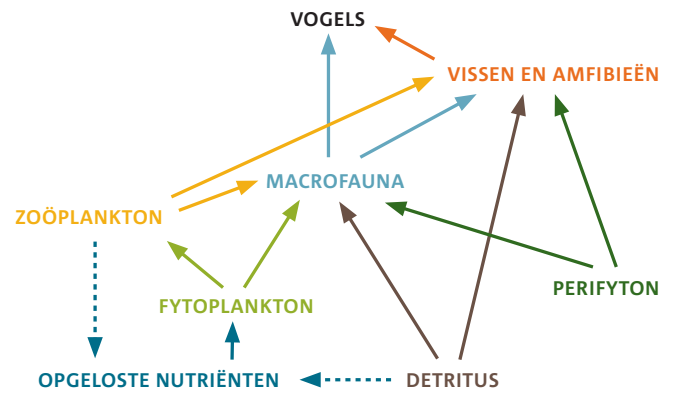
Onderzoekers hebben via literatuuronderzoek en beperkt veldonderzoek in de Buiten-Ooij bij Nijmegen gekeken welke ecologische waarde overstromingsvlaktes in Nederland kunnen vormen en aan welke criteria ze moeten voldoen. Om kansrijke gebieden voor herstel te vinden zijn deze criteria vergeleken met de omstandigheden in het veld en het landgebruik in verschillende uiterwaarden en hun omgeving. Tenslotte zijn de gebieden die potentieel geschikt zijn, getoetst aan het vigerend natuur- en waterbeleid.



RESULTATEN

Drie clusters van kansrijke gebieden

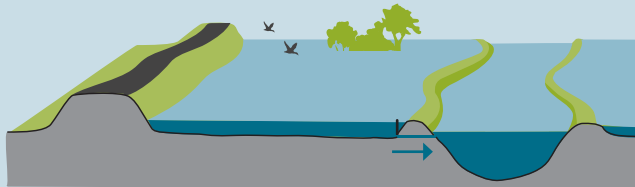
Zowel het literatuur- als het veldonderzoek laten zien dat natte overstromingsvlakten grote ecologische potenties hebben. Algen en kleine ongewervelden vormen voedsel voor waterlooien, mosselkreeftjes en dansmuglarven, die weer gegeten worden door vissen en amfibieën. De hoeveelheid vis in overstromingsvlakten kan plaatselijk zeer hoog zijn (kraamkamers van riviervissen als blankvoorn, brasem, baars en kwabaal). Ook larven van amfibieënsoorten zoals rugstreeppad en kamsalamander komen tot wasdom in deze wateren. Voor bepaalde binnen Natura 2000 aangewezen vogelsoorten zijn deze milieus belangrijk: watersnip, kwartelkoning, porseleinhoen en roerdomp.



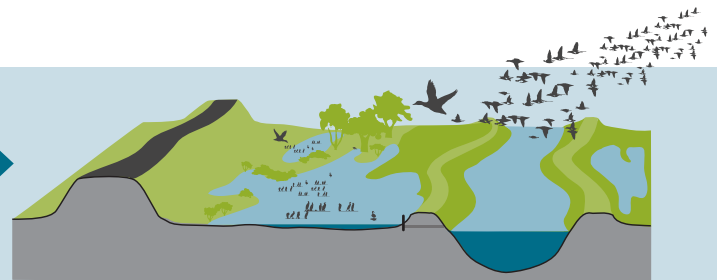
De in overstromingsvlakten aanwezige nutriënten zorgen voor een explosie aan algen en ongewervelden, de basis van het voedselweb.



Uit het onderzoek volgen enkele criteria waaraan natte overstromingsvlaktes moeten voldoen (zie 'Adviezen voor beheer en beleid'). Er komen drie clusters naar voren met hoge potentie voor herstel: de Gelderse Poort, Beneden-Waal en de IJssel tussen Zutphen en Zwolle (zie bijlage op de volgende pagina). Daarnaast is ook het Zwarte water in de monding van IJssel en Vecht een kansrijk gebied. Het resultaat is een kanskaart waarop de plekken staan waar de ontwikkeling van overstromingsvlaktes op korte en langere termijn realistisch is.



Na hoge waterstanden wordt het water snel afgevoerd uit de uiterwaarden (in de tekening via een sluis in de zomerdijk).



Als het water langer kan blijven staan (bv. door sluisjes in de zomerdijk te sluiten), ontstaat een natte overstromingsvlakte met in het voorjaar een explosie aan leven.

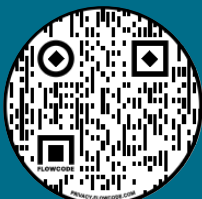
ADVIEZEN VOOR BEHEER EN BELEID

Voor het ecologisch functioneren van overstromingsvlakten zijn de volgende condities bepalend:

- voldoende lange periode van overstroming: minimaal 8 weken (liefst langer) in het groeiseizoen (maart-mei),
- een langzaam dalende waterstand die zorgt voor een voldoende hoge watertemperatuur en lichtinval,
- connectiviteit met permanente wateren (voor aquatische soorten),
- gradiënten in reliëf, substraat en vegetatiestructuur,
- voldoende areaal (20-25 ha binnen een uiterwaard van minimaal 100 ha).

Samenwerking tussen verschillende organisaties bepaalt uiteindelijk of deze bijzondere gebieden er ook echt gaan komen. (Rijkswaterstaat, provincies, waterschappen, agrariërs en natuurbeheerders)

In het OBN Jaarplan 2021 is een vervolgonderzoek opgenomen om te kijken naar de precieze inrichting van een tijdelijke overstromingsvlakte. Welke vegetatiestructuren werken het beste? Wat is het effect van bodemreliëf? Ook wordt er gekeken naar ongewenste neveneffecten zoals erosie van dijken.



Download het rapport

Het rapport is te vinden op de OBN-website: tinyurl.com/overstromingsvlakten of scan de QR-code. Of zoek op natuurkennis.nl/publicaties.

Foto's: Remco Versluijs; Martijn Dorenbosch.

Over OBN

Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) ontwikkelt en verspreidt kennis met als doel het structureel herstel en beheer van natuurkwaliteit. Het is een onafhankelijk en innovatief platform waarin mensen uit beheer, beleid en wetenschap samenwerken. www.natuurkennis.nl

Gefinancierd door:



Werkt voor provincies



Coördinatie:



